

Phát triển chương trình dạy học theo hướng mở dựa trên chuẩn đầu ra của chương trình nhằm phát triển năng lực nghề nghiệp giáo viên cho sinh viên dân tộc thiểu số ở các trường đại học khu vực miền núi phía Bắc

Hoàng Trung Thắng

TS. Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên

Received: 29/4/2024; Accepted: 2/5/2024; Published: 9/5/2024

Abstract: *The article focuses on the research and development of professional teaching capacities for ethnic minority students at universities in the mountainous regions of Northern Vietnam by developing an open-ended educational program. This includes adding elective courses and specialized topics for ethnic minority students, creating educational materials, developing lecture outlines, organizing professional experiential activities, and evaluating learning outcomes based on outcome standards and aligned with the characteristics of ethnic minority students.*

Keywords: *An open-ended educational program, professional teaching competencies, ethnic minority students.*

1. Đặt vấn đề

Phát triển nguồn nhân lực các dân tộc thiểu số (DTTS) luôn nhận được sự quan tâm đặc biệt của Đảng và nhà nước ta. Trong đó phát triển giáo dục và đào tạo, phát triển đội ngũ giáo viên (GV) người DTTS được coi là một giải pháp quan trọng để phát triển nguồn nhân lực các DTTS. Thực tế cho thấy còn có sự chênh lệch đáng kể giữa giáo dục (GD) vùng sâu, vùng xa nơi tập trung chủ yếu các DTTS; việc đào tạo GV còn nhiều bất cập, sinh viên (SV) ra trường còn yếu về năng lực; chưa có chương trình đào tạo phù hợp với đối tượng sinh viên DTTS. Do đó, nâng cao chất lượng đào tạo GV người DTTS có ý nghĩa vô cùng quan trọng đối với sự phát triển GV vùng sâu, vùng xa nơi tập trung chủ yếu các DTTS.

Với tỷ lệ cao sinh viên DTTS, công tác đào tạo GV trong các trường đại học khu vực miền núi phía Bắc có những đặc điểm độc đáo so với các cơ sở đào tạo GV ở các vùng miền khác đó là sự đa dạng về văn hoá của đối tượng đào tạo và môi trường hành nghề sau khi tốt nghiệp của SV. Do đó phát triển chương trình dạy học theo hướng mở phù hợp với đặc điểm của sinh viên DTTS có ý nghĩa đặc biệt quan trọng.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Mục tiêu phát triển chương trình dạy học dành cho sinh viên DTTS

Phát triển chương trình dạy học dành cho sinh viên DTTS theo hướng mở dựa trên chuẩn đầu ra (CĐR) của chương trình phù hợp với nhu cầu thực tế của sinh viên DTTS sau khi tốt nghiệp nhằm giúp giảng viên và nhà trường tạo cơ hội để sinh viên DTTS có thể học theo

năng lực và học theo nhu cầu đáp ứng chuẩn nghề nghiệp GV và CĐR của chương trình đào tạo GV và đặc biệt là SV có đủ năng lực để thích ứng với môi trường lao động nghề nghiệp sau khi tốt nghiệp.

2.2. Nội dung và cách phát triển chương trình dạy học dành cho sinh viên DTTS

Chương trình dạy học gồm các mô đun học phần được xây dựng dựa trên CĐR của chương trình đào tạo GV; mỗi học phần góp phần đáp ứng một số CĐR nhất định và hướng tới thực hiện mục tiêu của chương trình đào tạo. Tuy nhiên mỗi mô đun học phần cần được xác định CĐR của học phần hay hệ thống các năng lực cần hướng tới của sinh viên DTTS. Hay nói một cách khác GV khi xây dựng đề cương dạy học phải xác định CĐR của học phần cần đạt đối với sinh viên DTTS gắn với yêu cầu về năng lực và vị trí việc làm của SV sau tốt nghiệp. CĐR của học phần cần đạt đối với sinh viên DTTS phải đáp ứng được những yêu cầu chung (các nhóm năng lực và giá trị nghề nghiệp GV) đối với SV tốt nghiệp đại học; phù hợp với CĐR của chuyên ngành đào tạo; đáp ứng được những yêu cầu về năng lực đối với người GV, của giáo dục vùng DTTS.

Ngoài các năng lực về dạy học, giáo dục nói chung sinh viên DTTS phải có thêm những năng lực dạy học, giáo dục đối với học sinh là người DTTS; hiểu biết về đặc điểm tâm lý, đặc điểm nhận thức, văn hóa và đặc điểm của học sinh dân tộc và tổ chức dạy học, giáo dục trong môi trường giáo dục đa văn hóa cho học sinh;

Ngoài việc đạt chuẩn về năng lực giao tiếp, hợp tác

nói chung, sinh viên DTTS tốt nghiệp phải có thêm năng lực về giao tiếp hợp tác với HS dân tộc và giao tiếp với đồng bào dân tộc; hiểu về đối tượng giao tiếp của GV ở vùng dân tộc và văn hóa vùng miền; có năng lực trải nghiệm và tổ chức hoạt động trải nghiệm cho học sinh vùng DTTS gắn với đặc điểm văn hóa vùng DTTS.

Từ những yêu cầu trên về năng lực nghề nghiệp (NLNN) khi phát triển chương trình dạy học trong đào tạo giáo viên chuyên ngành, giảng viên cần quan tâm bổ sung vào chương trình dạy học các học phần tự chọn phù hợp với đặc điểm của sinh viên DTTS và những yêu cầu của giáo dục vùng DTTS. Các học phần đó được xây dựng dựa trên định hướng phát triển các NLNN đặc thù, hoặc các biểu hiện đặc trưng trong cấu trúc NLNN của người giáo viên công tác ở vùng DTTS. Đồng thời trong quá trình phát triển đề cương học phần giảng dạy, GV cần quan tâm đến tính đối tượng người học là sinh viên DTTS để tổ chức giảng dạy đáp ứng nhu cầu học tập của sinh viên DTTS.

Các học phần dạy học giảng viên cần đề xuất bổ sung vào chương trình dạy học tự chọn cho sinh viên DTTS gồm các học phần sau đây:

Tổ chức hoạt động dạy học ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Tổ chức hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Tổ chức hoạt động GD bản sắc văn hóa, văn nghệ cho HS ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Tổ chức hoạt động nghiên cứu khoa học kỹ thuật cho học sinh ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Giáo dục kỹ năng sống cho học sinh ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Đánh giá kết quả học tập, rèn luyện của HS ở trường phổ thông vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Phát triển kế hoạch giáo dục nhà trường vùng dân tộc thiểu số, miền núi

Ngoài ra có thể đề xuất thêm một số những chuyên đề tự chọn khác để SV lựa chọn trong quá trình học tập để hoàn thiện năng lực GV đáp ứng yêu cầu của vị trí việc làm sau khi tốt nghiệp.

Để phục vụ cho việc giảng dạy các nội dung học tập đáp ứng nhu cầu học tập của sinh viên DTTS, giảng viên cần xây dựng hệ thống học liệu (tài liệu học tập, giáo trình, tài liệu tham khảo v.v...) phục vụ hoạt động giảng dạy và học tập các môn tự chọn dành cho sinh viên DTTS.

(1) Đối với giáo trình

+ Nội dung đảm bảo tính khoa học; tương thích với các nội dung của đề cương môn học/chuyên đề; phản ánh được các vấn đề trong mối tương quan với các NLNN cần phát triển cho sinh viên DTTS; Các nội dung và đơn vị kiến thức học tập, cách thức tổ chức học tập, nghiên cứu cho sinh viên DTTS phải góp phần hướng tới đạt CĐR của học phần.

+ Có hệ thống câu hỏi, bài tập hoặc tình huống phục vụ hoạt động giảng dạy và học tập gắn với hoạt động giảng dạy, học tập của học sinh ở vùng núi, vùng DTTS, giúp cho việc học tập, nghiên cứu của sinh viên DTTS trở lên có ý nghĩa hơn, thiết thực hơn.

+ Văn phong khoa học, trình bày phù hợp với đặc điểm nhận thức của sinh viên DTTS. Văn phong ngắn gọn, dễ hiểu chi tiết hóa những nội dung học tập mà sinh viên DTTS cần lĩnh hội.

(2) Đối với đề cương bài giảng

+ Cần được thiết kế thành các bài học, các chủ đề hoặc các modul kiến thức; Mỗi modul kiến thức cần có mục tiêu người học cần đạt; định hướng về phương pháp và hình thức thực hiện; nội dung kiến thức trọng tâm; hệ thống các hoạt động để GV tổ chức và sinh viên thực hiện nhằm đạt được mục tiêu đề ra; hệ thống câu hỏi và bài tập để củng cố và vận dụng tri thức, kỹ năng đã học; dự kiến đánh giá kết quả thực hiện các hoạt động và năng lực đạt được.

+ Mục tiêu của các chủ đề/modul phải phản ánh cụ thể các năng lực dự kiến, các mức độ năng lực dự kiến mà sinh viên cần đạt được sau khi nghiên cứu bài học;

+ Các phương pháp, hình thức dự kiến được vận dụng để thực hiện bài giảng phải phù hợp với định hướng phát triển năng lực;

+ Các hoạt động phải được thiết kế trên cơ sở phát huy tính tích cực, độc lập, sáng tạo của SV dựa trên những tình huống thực trong hoạt động nghề nghiệp ở trường phổ thông;

+ Hệ thống câu hỏi, bài tập phải kích thích được tư duy và đòi hỏi người học phải vận dụng tổng hợp hệ thống tri thức và kỹ năng để giải quyết;

+ Phương pháp và hình thức kiểm tra, đánh giá phải phù hợp với yêu cầu về đánh giá năng lực người học (chủ yếu đánh giá theo tiêu chí biểu hiện của năng lực).

GV cần lưu ý về một số đặc điểm nhận thức của sinh viên DTTS. Việc học tập của sinh viên DTTS ở trường đại học sẽ hiệu quả hơn khi các nội dung học tập, rèn luyện nghiệp vụ sư phạm gắn với thực tiễn dạy học, rèn luyện gần gũi mà các em đã trải qua.

Thực tiễn có tác dụng thuyết phục rất lớn đối với sinh viên DTTS giúp các em liên hệ những nội dung học tập, rèn luyện với ý nghĩa nghề nghiệp và động cơ học tập, rèn luyện của bản thân từ đó kích thích các em tự giác, tích cực trong học tập, rèn luyện để hình thành phẩm chất, năng lực.

Các em sống rất thực tế, những điển hình trong dạy học, giáo dục gần gũi đều có tác dụng thuyết phục rất lớn đối với các em trong quá trình học tập, rèn luyện nghiệp vụ sư phạm để phát triển NLNN. Trong các tiết lên lớp, nếu GV biết sử dụng khai thác những tình huống, ví dụ hay vấn đề kiến thức có liên hệ thực tế vùng miền DTTS, liên quan đến nghề nghiệp và vốn sống, vốn kinh nghiệm của SV thì các em sẽ học tập sôi nổi và hiệu quả.

GV phải có năng lực thực hiện tổ chức giảng dạy các học phần tự chọn dựa trên nhu cầu thực tế của sinh viên DTTS, nhằm giúp SV hoàn thiện năng lực của người giáo viên đáp ứng yêu cầu thực tế vùng miền giáo viên sẽ đảm nhận công việc giáo dục, dạy học.

Giảng viên cần thiết kế và tổ chức có hiệu quả các học phần tự chọn dành cho sinh viên DTTS theo chuẩn năng lực đã xác định cần đạt ở SV người dân tộc.

Tổ chức các hoạt động trải nghiệm thực tế chuyên môn gắn với môi trường hành nghề của SV sau tốt nghiệp. Trong quá trình giảng dạy, rèn luyện nghiệp vụ sư phạm cho sinh viên DTTS, giảng viên cần thiết kế các tình huống gắn với thực tế dạy học và giáo dục học sinh ở vùng núi, vùng DTTS để sinh viên trải nghiệm qua tình huống mô phỏng, rèn luyện các kỹ năng nghề nghiệp cho sinh viên đáp ứng yêu cầu thực tế như trải nghiệm thực tế về văn hóa truyền thống lịch sử của dân tộc; trải nghiệm thực tế về âm nhạc, nghệ thuật dân tộc; trải nghiệm thực tế về ẩm thực và trang phục dân tộc....

Song song với việc phát triển chương trình dạy học theo CĐR và tổ chức giảng dạy theo CĐR, giảng viên cần đánh giá kết quả học tập và sự phát triển của SV theo chuẩn năng lực của từng học phần. Để làm được điều trên, GV cần xây dựng ma trận ngân hàng câu hỏi đáp ứng CĐR của học phần theo các mức độ khác nhau làm công cụ để đánh giá; quy trình xây dựng câu hỏi kiểm tra, đánh giá phải được dựa trên CĐR và gắn với thực tế, bối cảnh dạy học, giáo dục của giáo viên ở vùng núi, vùng DTTS. Các câu hỏi cần được thiết kế theo các cấp độ năng lực cần đạt ở sinh viên DTTS.

Sau mỗi quy trình đánh giá, GV phải biết sử dụng

kết quả đánh giá đã thu được để điều chỉnh quá trình dạy học các học phần tự chọn trong chương trình đào tạo và định hướng học tập, nghiên cứu, rèn luyện nghiệp vụ sư phạm cho SV.

2.3. Điều kiện để phát triển chương trình dạy học dành cho sinh viên DTTS

Khoa quản lý chương trình đào tạo cần thảo luận xây dựng CĐR đối với sinh viên DTTS; xác định các học phần/chuyên đề tự chọn dành cho sinh viên DTTS; lựa chọn nhóm giảng viên có năng lực giảng dạy sinh viên DTTS xây dựng đề cương môn học, học liệu, và phụ trách giảng dạy.

Nhóm giảng viên được phân công xây dựng đề cương môn học, học liệu và phụ trách giảng dạy các học phần tự chọn dành cho sinh viên DTTS phải nghiên cứu để nắm vững đặc điểm của sinh viên DTTS, nghiên cứu đặc điểm giáo dục, đặc điểm văn hoá xã hội vùng DTTS để có cơ sở vững chắc trong việc xây dựng và thực hiện chương trình môn học/chuyên đề đã được phân công đảm nhận.

Sinh viên DTTS không chỉ tích cực học tập, rèn luyện để phát triển NLNN cho bản thân mà còn cần phản hồi tích cực với giảng viên trong quá trình tương tác dạy học để giảng viên tiếp tục phát triển và hoàn thiện chương trình các môn học tự chọn dành cho sinh viên DTTS.

3. Kết luận

Phát triển chương trình dạy học theo hướng mở dựa trên CĐR, với các môn học tự chọn gắn với các đặc điểm văn hoá, xã hội, giáo dục vùng DTTS, phù hợp đặc điểm của sinh viên DTTS sẽ nâng cao được chất lượng phát triển NLNN giáo viên cho sinh viên DTTS đáp ứng các yêu cầu của đổi mới giáo dục phổ thông.

Trong quá trình thực hiện hoạt động dạy học cần có sự liên kết với các trường phổ thông vùng DTTS. Việc tổ chức dạy học các môn học bắt buộc cần thực hiện dạy học phân hoá và tích hợp các chủ đề phát triển NLNN giáo viên cho sinh viên DTTS. Khi thực hiện các môn học tự chọn gắn với các yếu tố văn hoá, xã hội của đồng bào DTTS cần chọn GV có năng lực đồng thời phối hợp với GV là người DTTS đang công tác ở các trường phổ thông vùng DTTS, hoặc cán bộ văn hoá là người DTTS.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Hữu Châu (2005), *Những vấn đề cơ bản về chương trình và quá trình dạy học*, NXB Giáo dục, Hà Nội
2. Trần Bá Hoành (2010), *Đổi mới phương pháp dạy học, chương trình và sách giáo khoa*, NXB ĐHSP, Hà Nội.